

Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam

Conceptwetsvoorstel strafbaarstelling kinderkoop

De onderstaande reactie op het concept wetsvoorstel ‘strafbaarstelling evidente vormen van kinderkoop’ is opgesteld namens de stichting DuRF (Dutch Rainbow Familyprofessionals).¹ Feitelijk is deze reactie geschreven door mr. W.J. Eusman en meegelezen door mr. N. Grijmans-Veenendaal, beiden advocaat in Amsterdam, en beiden gespecialiseerd in juridische zaken rond regenboogfamilies. Zij hebben beiden ervaring met (tezamen enkele honderden) cliënten, ongeacht hun seksuele oriëntatie, die als wensouders of als draagmoeder (internationaal) draagmoederschap een kind hebben gekregen of overwegen te krijgen.

Inleiding

Dit deel van het conceptwetsontwerp heeft als titel meegekregen ‘strafbaarstelling van evidente vormen van kinderkoop’.

Het is een onderdeel van het wetsontwerp ‘kind, draagmoederschap en afstamming’, waarin een regeling is opgenomen voor draagmoederschap in Nederland en de erkenning van de draagmoederschap dat tot stand is gekomen in het buitenland.

Nederland

Als deze wet in werking is getreden, zullen de in Nederland uit een draagmoeder geboren kinderen gelijk de juridische kinderen van de wensouders zijn als aan alle in deze wet genoemde voorwaarden is voldaan.

buitenland

Het is echter een illusie om te denken dat er in Nederland voldoende draagmoeders beschikbaar zullen zijn. Omdat voorzien werd dat wensouders toch ook naar het buitenland zullen blijven uitwijken, zijn er bij dit wetsontwerp duidelijke voorwaarden gesteld waaronder in het buitenland vastgesteld juridisch ouderschap voor de wensouders op eenvoudige wijze in Nederland wordt erkend. Dit kan als de belangrijkste uitgangspunten van de Nederlandse regeling in acht zijn genomen, waaronder achterhaalbaarheid van de afstammingsinformatie, een rechterlijke procedure in het desbetreffende land en de mogelijkheid van een rechterlijke (her)beoordeling na de geboorte van het kind.

Wensouders worden zo gestimuleerd om te kiezen voor verantwoord draagmoederschap.

Kiezen wensouders toch voor een land dat niet aan de gestelde voorwaarden voldoet, dan betekent dit per definitie een lange periode van onzekerheid.

Bij de vraag of in het buitenland ontstaan draagmoederschap kan worden erkend, spelen de betalingen die zijn gedaan in beginsel geen rol.²

De schrijvers hebben ervaring in ruim 400 draagmoederschapszaken. De draagmoeders wonen/woonden in Nederland, maar ook de Verenigde Staten van Amerika, Canada, Mexico, India, Nepal, Thailand, Cambodja, Oekraïne en Roemenië.

---

¹ De stichting DuRF heeft als doel de kwaliteit en deskundigheid van notarissen, advocaten, mediators, psychologen, medici, paramedici, relatie- en gezinstherapeuten en andere aangewezen en verwante professionals die werken met en voor regenbooggezinnen, te bevorderen www.durf.online

^{2 2} zie ook concept MvT bij wetsontwerp ‘kind, draagmoederschap en afstamming’ onder 2.4 en 4.1

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

Verenigde Staten van Amerika en Canada

Op grond van deze ervaringen en de kennis van het recht ten aanzien van draagmoederschap in die landen stellen de schrijvers vast dat voor eenvoudige erkenning in het kader van de nieuwe wet alleen in de Verenigde Staten van Amerika en Canada tot stand gekomen ouderschap voor de wensouders in aanmerking komt. Behalve de voorwaarden van het nieuwe artikel 10:101a lid 3 BW komt de praktijk rond de screening van draagmoeders, de psychologische begeleiding van draagmoeders, het kiezen van een draagmoeder door wensouders (en andersom) en het tussentijdse contact met de draagmoeder en dat na de geboorte van het kind overeen met de Nederlandse regeling, als in de nieuwe artikelen 1:213 ev. BW voorgesteld. Vrijwel altijd worden draagmoeder en wensouders met elkaar in contact gebracht door een bemiddelingsbureau. Vervolgens hebben zij zelfstandig met elkaar contact en onderhandelen zij, elk met eigen juridische bijstand, over de draagmoederschapsovereenkomst. Zowel de overeenkomsten met de draagmoeders als met de bemiddelende organisaties zijn helder en transparant.

In beide landen betalen de wensouders aanzienlijke bedragen aan de kliniek, het bemiddelingsbureau, de verzekeringmaatschappij en bijkomende kosten.

In Canada is er sprake van een ruime compensatie van de kosten van de draagmoeder. Daarnaast mag zij geen geld ontvangen. Wel staat dit op dit moment in het Canadese parlement ter discussie.

In de meeste staten van de VS is betaald draagmoederschap toegestaan. De draagmoeders ontvangen een ruime vergoeding voor hun draagmoederschap los van de vergoeding voor de kosten die zij maken.

overige landen

Voor zover de overige landen al een specifieke wettelijke regeling voor draagmoederschap hebben, voldoet deze regeling niet aan de eisen van het nieuwe artikel 10:101a BW. Met name de rechterlijke toets ontbreekt daarbij.

De wensouders worden gekoppeld aan een draagmoeder door een bemiddelingsbureau en bepaalde vruchtbaarheidsklinieken. De draagmoeder lijkt daar al helemaal geen inspraak bij te hebben. De wensouders en de draagmoeder kunnen vrijwel nooit zonder tussenkomst van het bemiddelingsbureau met elkaar spreken, ook al omdat zij elkaars taal niet spreken. De overeenkomsten met de agencies en de draagmoeder zijn ondoorzichtig. Contact voor, tijdens en na de zwangerschap tussen wensouders en draagmoeder is er vrijwel nooit. Het is onduidelijk of en zo ja, op welke wijze de draagmoeders worden gescreend en/of psychologisch en medische gekeurd.

Het is volstrekt onduidelijk of deze draagmoeders gecompenseerd worden voor hun kosten dan wel nog extra betaald worden voor het dragen van het kind voor, voor hen onbekende, wensouders.

effect van strafbaarstelling

De concept MvT spreekt de verwachting uit dat van de strafbaarstelling als geformuleerd in dit conceptwetsontwerp een afschrikwekkende werking uitgaat en tot gevolg heeft dat wensouders kiezen voor een zorgvuldige procedure waarbij het belang van het kind en de vrijwilligheid van de draagmoeder centraal staan.

Echter dit voorstel werkt in de hand dat mensen eerder kiezen voor een draagmoeder in een 'overig' land, waar de betaling van de draagmoeder niet rechtstreeks, maar via een bemiddelingsbureau of een kliniek loopt. Het bewijs dat de draagmoeder 'een betekenisvol voordeel' zal krijgen, zal moeilijk te

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

leveren zijn. Daarmee zullen zij de lange onzekere periode voordat het kind hun juridische kind is, verkiezen boven een strafrechtelijke vervolging.

In de VS is het allemaal zo transparant dat de wensouders als dit ontwerp wet wordt, niet aan een strafvervolging kunnen ontkomen.

Sinds 2016 hebben Nederlandse wensouders Canada als draagmoederschapsland ontdekt. Zij zijn echter niet de enige internationale wensouders, waardoor de wachtlijsten voor een match met een draagmoeder oplopen.

Inhoud reactie

1. Doel conceptwetsontwerp
2. art. 151d lid 1 sub 1° Sr.
3. art. 151d lid 2 sub 1° Sr.
4. art. 151d lid 3 Sr.
5. artikel 7 lid 2 sub e Sr.
6. artikel 7 lid 3 Sr.
7. overgangsrecht
8. wetsvoorstel niet geschikt voor adoptieouders
9. betekenis voor de praktijk;
10. conclusies

1. Doel conceptwetsontwerp

Een wet moet een redelijk doel dienen. Tot het tot stand brengen van nieuwe regelingen wordt alleen besloten, indien de noodzaak daarvan is komen vast te staan.³

Blijkens het algemeen deel van de concept MvT is het doel om aan de nieuwe wet ‘kind, draagmoederschap en afstamming’ een afzonderlijke strafbaarstelling van kinderkoop toe te voegen tweeledig: enerzijds de bescherming van de waardigheid van het kind zodat het niet als handelswaar wordt behandeld en anderzijds de bescherming van de vrouw zodat zij niet oneigenlijk wordt beïnvloed bij haar beslissing een kind te dragen en baren met de intentie het kind over te dragen aan een ander.

De concept MvT start met het schetsen een probleem: kinderen worden als handelswaar beschouwd en het uitspreken van een aantal mogelijkheden over het gedrag van een draagmoeder als haar een ‘financieel of enig ander betekenisvol voordeel’ wordt geboden om een kind te dragen en ter wereld te brengen.

In de eerste 23 regels van de concept MvT komt 8 keer het werkwoord ‘kunnen’ voor.

Het geschetste probleem hangt daarmee aan elkaar van mogelijkheden en veronderstellingen zonder enige relevante onderbouwing.

Daarmee is het de vraag of er wel een probleem is, en als er een probleem is of dat er is in de mate waarin de concept MvT dit schetst en of daarvoor de rigoureuze maatregelen via het strafrecht en extraterritoriale werking noodzakelijk zijn.

---

³ Aanwijzing 6 lid 1 Aanwijzing voor de regelgeving

1.1. Belangen kind

De belangen van het kind horen de eerste overweging te zijn voor onder meer de wetgever bij alle maatregelen betreffende kinderen.⁴ De Nederlandse overheid heeft zeker een taak ter bescherming van de waardigheid van het kind, zodat het niet als handelswaar wordt behandeld.

De concept MvT meent dat, als de wensouders⁵ aan de draagmoeder van een ‘financieel of enig ander betekenisvol voordeel’ geven, een kind als handelswaar wordt behandeld en dat daarmee in strijd met de waardigheid van het kind wordt gehandeld.

Op geen enkele wijze worden deze veronderstellingen gebaseerd op betrouwbaar (wetenschappelijk) onderzoek.

De eerste zin van de MvT luidt:

“Opgroeien in het besef gekocht te zijn kan ernstige gevolgen hebben voor de identiteitsvorming van een kind.”

Alleen al de formulering is suggestief en negatief.

Die zin had ook geheel anders kunnen luiden:

“Opgroeien in het besef dat zijn ouders de kosten en het ongemak hebben vergoed van de vrouw die bereid was hen te helpen hun kindwens te verwezenlijken, kan het kind een extra gevoel van eigenwaarde geven, omdat het kind ervaart hoe welkom het is.”

Wetenschappelijk onderzoek is nog niet voldoende beschikbaar om één van beide zinnen of wellicht wel allebei als volgt te formuleren:

“Opgroeien in het besef gekocht te zijn heeft ernstige gevolgen voor de identiteitsvorming van een kind.”

“Opgroeien in het besef dat zijn ouders de kosten en het ongemak hebben vergoed van de vrouw die bereid was hen te helpen hun kindwens te verwezenlijken, geeft het kind een extra gevoel van eigenwaarde geven, omdat het kind ervaart hoe welkom het is.”

De 13-jarige Emily, die gebruik heeft gemaakt van haar recht om in te spreken in de internetconsultatie over het conceptwetsontwerp ‘kind, draagmoederschap en afstamming’, lijkt in ieder geval geen last te hebben met haar identiteitsvorming en haar broer en zussen zo te lezen ook niet.⁶

Haar verhaal staat niet op zichzelf, getuige het onderzoek uit het Verenigd Koninkrijk, waaruit blijkt dat de meerderheid van de 44 onderzochte 14-jarigen, die allen ofwel via een draagmoeder ofwel via eiceldonatie en/of spermadonatie ter wereld zijn gekomen, zich niet negatief voelen over hun ontstaansgeschiedenis. Tegelijk waren zij wel geïnteresseerd om in contact met de draagmoeder of donor te komen. Er was geen sprake van verwijten naar de draagmoeder maar van oprechte belangstelling naar de draagmoeder en de donor.⁷

⁴ artikel 3 lid 1 IVRK, New York, 20-11-1989

⁵ zie voor ouders en andere verantwoordelijken voor het kind hoofdstuk 8.

⁶ <https://www.internetconsultatie.nl/kinddraagmoederschapenafstamming/reacties/datum/2>, 20 mei 2020, 14:33

⁷ Zadeh, S., Ilioi, E. C., Jadva, V., & Golombok, S. (2018). The perspectives of adolescents conceived using surrogacy, egg or sperm donation. *Human Reproduction*, 33(6), 1099–1106.

<https://academic.oup.com/humrep/article/33/6/1099/4986999>

<https://doi.org/10.1093/humrep/dey088>

Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam

Een zelfde soort beeld is zichtbaar in een onderzoek onder 30 Italiaanse kinderen, geboren uit een draagmoeder (ten tijde van het eerste onderzoek gemiddeld 8 jaar en bij het tweede onderzoek gemiddeld 10 jaar (waarbij het oudste kind 13,5 jaar was)).⁸

In ieder geval is het gebruik van de term ‘kinderkoop’ in verband met hun ontstaansgeschiedenis stigmatiserend en in strijd met de belangen van kinderen als Emily. Het is een deel van de buitenwereld die zo aankijkt tegen haar ontstaan, terwijl zij weet om welke liefdevolle redenen, mogelijk naast financiële redenen, haar draagmoeder haar heeft gedragen.

draagmoederschapsovereenkomst een koopovereenkomst?

Verenigde Staten van Amerika

Strikt juridisch geredeneerd is ‘koop’ een onjuiste benaming voor de draagmoederschapsovereenkomsten in de Verenigde Staten van Amerika.

De betaling van de draagmoeder wordt van te voren afgesproken en hangt niet af van hoe ‘goed’ de baby is gelukt.

India

Dit is anders in India. Deelnemers aan het International Forum on Intercountry Adoption and Global Surrogacy in 2014, die gewerkt met draagmoederschap in India rapporteerde talrijke zaken van beloofde betalingen die niet werden nagekomen, gereduceerde betalingen na een miskraam of de geboorte van een kind met een handicap en veel verklaringen van vrouwen die vonden dat zij niet genoeg betaald hadden gekregen.⁹

1.2. belangen draagmoeder

Dat de wetgever extra alert moet zijn als het gaat om belangen van kinderen is terecht, maar de wetgever slaat hier door. De wijze waarop in de concept MvT wordt gesproken over hoe een vrouw tot de beslissing zou kunnen komen om zich als draagmoeder beschikbaar te stellen voor een bepaalde wensouder(paar) en zich zou gedragen als er maar geld tegenover wordt gezet, komt over alsof een aspirant draagmoeder niet in staat wordt geacht haar eigen mening te bepalen over haar eigen lichaam en wat zij daarmee doet.

Bevoogding is prima wat betreft kinderen, maar niet wat betreft volwassen mensen.

In de eerste 23 regels formuleert de concept MvT de veronderstellingen wat de draagmoeder allemaal kan doen als haar een ‘financieel of enig ander betekenisvol voordeel’ zou worden geboden:

- het *kan* voor haar een prikkel zijn om te kiezen voor draagmoederschap en risico's te nemen die zij zonder deze prikkel niet zou nemen;
- zij *kan* medisch relevante informatie achterhouden of niet geheel vrijwillig deelnemen.

---

⁸ Carone N, Barone L, Manzi D, Baiocco R, Lingiardi V and Kerns K (2020) Children's Exploration of Their Surrogacy Origins in Gay Two-Father Families: Longitudinal Associations With Child Attachment Security and Parental Scaffolding During Discussions About Conception. *Front. Psychol.* 11:112.

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00112/full>

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00112>

⁹ Mary Darnowsky and Diane Beeson: Global Surrogacy Practices, ISS Working Paper no. 601, dec. 2014, blz.26

Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam

motieven draagmoeder

Waarom denken de opstellers van de concept MvT dat alle vrouwen van de hele wereld hier bescherming van de wetgever nodig hebben met een strafbaarstelling als er geld of ander voordeel geboden is, en niet hun eigen afwegingen kunnen maken of zij wel of niet een kind voor een ander willen dragen? Waarom denken zij dat deze vrouwen voor geld (voor welk bedrag dan wel en welk niet?) risico's zou willen nemen voor hun gezondheid, al dan niet door het niet vermelden van medische informatie over henzelf? Waarom denken zij dat de beslissing van deze vrouwen niet vrijwillig is als zij geld ontvangen voor hun ongemak, pijn, en inspanningen voor, tijdens en na de zwangerschap en bevalling?

Wat is er over van het in de concept MvT bij het wetsontwerp 'kind, draagmoederschap en afstamming' genoemde recht op zelfbeschikking en reproductieve autonomie?

Veel vrouwen zijn heel goed in staat om eigen afwegingen te maken, en speciaal de vrouwen die bereid zijn om draagmoeder te zijn. Wat betreft hun gezondheid: vrijwel alle draagmoeders hebben eigen kinderen, voor wie ze de zorg hebben. Iemand die bereid is om de kindervens van een ander te helpen vervullen, zal niet gauw haar eigen gezondheid in de waagschaal stellen. Het risico dat haar eigen kinderen hun moeder verliezen zal haar gauw te groot zijn en niet opwegen tegen geld.

Naar de motieven van draagmoeders is wetenschappelijk onderzoek verricht.

Uit onderzoek is gebleken dat ook vrouwen die betaald worden voor het dragen van een kind voor een ander boven financiële redenen psychologische factoren belangrijker zijn.

Verenigde Staten van Amerika/Verenigd Koninkrijk/Canada

In 1987 is onderzoek gedaan in de Verenigde Staten van Amerika naar zowel draagmoeders als de psychologen die draagmoeders screenden. Deze laatsten beoordeelden een vrouw die alleen geïnteresseerd was in het geld, als een slechte kandidaat. Er wordt door deze psychologen gezocht naar onafhankelijke vrouwen met gevoel van eigen waarde. Als er uit de testen komt dat de vrouw niet de waarheid over haar geestelijke of lichamelijke gezondheid zou kunnen vertellen, is zij geen goede kandidaat. Zij zou immers haar gezondheid tijdens de zwangerschap kunnen verwaarlozen en/of meer geld van de wensouders kunnen vragen. Maar de meeste vrouwen worden afgewezen als het idee bestaat dat zij niet de emotionele impact van het draagmoeder zijn kunnen overzien en wat dit voor gevolgen heeft voor haarzelf en haar gezin. ¹⁰¹¹

Uit in 1994 gehouden interviews met Amerikaanse draagmoeders blijkt dat zij gekarakteriseerd kunnen worden als vrouwen die 'the gift of life' willen geven.

Desondanks is het in de Verenigde Staten van Amerika vanzelfsprekend dat de draagmoeder betaald wordt door de wensouders.

In bepaald opzicht wordt dit altruïstische beeld van draagmoederschap onderschreven in Britse onderzoeken. Weinig draagmoeders geven expliciet aan dat geld een reden was om draagmoeder te worden; de meerderheid zei dat zij dit doen om altruïstische redenen als het fijn vinden om zwanger te zijn en een kind te baren, de wens om een kinderloos paar te helpen, of om een broertje of zusje te

¹⁰ Daniel Goleman, Motivations of Surrogate Mothers, The New York Times 20-1-1987

¹¹ <https://www.donorconcierge.com/blog/motivations-of-surrogate-mothers-parenthood-altruism-and-self-actualization-author-dr-betsy-p-aigen-a-three-year-study> (bekeken op 14-7-2020)

Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam

geven aan een al bestaand kind dat geboren is uit een draagmoeder en ook wel eerdere positieve ervaringen als draagmoeder. Veel draagmoeders zeiden dat het dragen van een kind voor een ander een vervulling was en iets toevoegde aan hun leven en dat zij door een fase van positieve ontwikkelingen zijn gegaan.¹²

In 2013 is een samenvatting van allerlei onderzoeken gepubliceerd naar de motieven van draagmoeders in de Verenigde Staten van Amerika. Daaruit blijkt dat deze vrouwen een modaal inkomen hebben en niet wanhopig op zoek zijn naar extra inkomsten, en ja ook enigszins gemotiveerd zijn door het geld dat ze krijgen. Ze worden juist gescreend op hun sociaal stevige positie. Het is niet in het belang van de wensouders of het bemiddelingsbureau om een draagmoeder te selecteren die financieel of emotioneel niet stabiel is, omdat deze vrouwen eerder van mening zouden kunnen veranderen en een risico zouden kunnen vormen.¹³

Ook interessant is een long-term onderzoek naar de ervaringen van 34 draagmoeders, uit het VK, die 7 jaar voor het interview het laatste kind hadden gedragen. Deze draagmoeders hadden samen in totaal 102 draagmoederschapstrajecten voltooid. Er bleef contact met de meeste families en dat waren in de meeste gevallen ook positieve contacten tot tevredenheid van de draagmoeders.¹⁴

Uit een onderzoek onder 40 mannenstellen en 76 man-vrouwstellen in het Verenigd Koninkrijk, die kinderen hebben gekregen in het VK (38), Verenigde Staten van Amerika (58), of Azië (20) bleek dat de wensouders een zeer grote betrokkenheid hadden bij de zwangerschap in het VK of de VSA in vergelijking met degenen van wie de draagmoeder in Azië woonde. De eerste groep had een positieve relatie met hun draagmoeder. De laatste groep had minder de wens om contact te onderhouden met de draagmoeder.¹⁵

India

Lopamudra Goswami interviewde vrouwen die (hoogtechnologisch) draagmoeder waren geweest in Anand, Gujarat, India. De meeste van hen zeiden dat zij draagmoeder waren geworden vanwege het geld, veelal in de hoop om dit geld te gebruiken om een huis te kunnen bouwen.¹⁶

---

¹² Akker, O.B.A. van den: Psychosocial aspects of surrogate motherhood, Human Reproduction; Working Paper No. 601 Report for Thematic Area 5 International Forum on Intercountry Adoption and Global Surrogacy, p. 56

¹³ Lina Pen: Surrogate Mothers; An Exploration of the Empirical and the Normative, Journal of Gender, Social, Policy & the Law., Vol. 21:3, 2013 <https://digitalcommons.wcl.american.edu/jgspl/vol21/iss3/2/>

¹⁴ Imrie, S., & Jadv, V. (2014). The long-term experiences of surrogates: Relationships and contact with surrogacy families in genetic and gestational surrogacy arrangements. Reproductive BioMedicine Online, 29(4), 424–435. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25131555>
<https://doi.org/10.1016/j.rbmo.2014.06.004>

¹⁵ Jadv, V., Gamble, N., Prosser, H., & Imrie, S. (2019). Parents' relationship with their surrogate in cross-border and domestic surrogacy arrangements: Comparisons by sexual orientation and location. Fertility and Sterility, 111(3), 562–570.

[https://www.fertstert.org/article/S0015-0282\(18\)32224-6/abstract](https://www.fertstert.org/article/S0015-0282(18)32224-6/abstract)

<https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2018.11.029>

¹⁶ Smith Rotabi, K: in Working Paper No. 601 Report for Thematic Area 5 International Forum on Intercountry Adoption and Global Surrogacy

Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam

Amrita Pande heeft uitvoerig etnografisch onderzoek gedaan met draagmoeders in India gedurende een periode van tien jaar¹⁷. De vrouwen die Pande interviewde, klaagden over de wijdverspreide aanname dat draagmoederschap simpelweg over geld gaat. In hun visie is draagmoederschap een belangrijke dienst en zou dat gewaardeerd behoren te worden door de wensouders tot na de contractperiode. Het abrupte afstand doen van het kind en de wensouders werd als pijnlijk en niet respectvol ervaren.¹⁸

Uit al deze onderzoeken blijkt dat het betalen van het geld aan de draagmoeder in landen als de Verenigde Staten van Amerika, voor zover al een issue, geen doorslaggevende factor is bij de beslissing om draagmoeder te worden. In India lijkt dit anders te liggen. Het onderhouden van contact met het gezin waar het kind opgroeit, lijkt voor alle vrouwen van belang. In de praktijk blijkt dit makkelijker te zijn om dit contact te onderhouden als draagmoeder en wensouders in hetzelfde land wonen of in de Verenigde Staten van Amerika en is dit moeilijker als zij in een Aziatisch land woont.

Michael Wells-Greco omschrijft het in zijn proefschrift bij de Universiteit Maastricht in 2015 als volgt:

*“Linguistic and cultural differences as well as geographical differences and disparities in wealth and literacy levels between the intending parents and the surrogate, may impair understanding between the intending parents and the potential surrogate, increasing the likelihood of exploitation. While having the choice to surrogate may be part of a surrogate’s autonomy, it must be accepted that not all choices that are individually made are truly informed and unconditional, they are influenced by context and societal, economic, and familial pressures, among others. Attention must also be given to other professionals.”*¹⁹

zorgvuldige procedure

Bij het wetsvoorstel ‘kind, draagmoederschap en afstamming’ is voorzien in een zorgvuldige nationale procedure, waarbij de draagmoeder en de wensouders van verschillende kanten over hun beweegredenen worden ondervraagd.

Immers de wensouders en de draagmoeder dienen een bij dit wetsontwerp verplicht gestelde counseling op juridisch, medisch en psychologisch gebied te doorlopen.

Oneigenlijke beïnvloeding (welke beïnvloeding mag dan wel?) van een vrouw om draagmoeder te zijn, hangt lang niet alleen af van financieel voordeel. Juist in de familiesfeer zal er niet snel een financiële vergoeding tegenover staan, maar aan de vrijwilligheid van de draagmoeder kan in sommige gevallen (bv. door druk van familieleden) getwijfeld worden.

Dit zijn onderwerpen die in de counseling en later in de procedure aan de orde zullen komen.

De rechter beoordeelt naast het verzoekschrift de draagmoederschapsovereenkomst, verslagen van de counseling, een verklaring omtrent het gedrag of een rapport van de raad voor de kindbescherming na onderzoek door de raad.

---

¹⁷ Pande, A.: *Wombs in Labor: Transnational Commercial Surrogacy in India* (2014).

¹⁸ Darnovsky, M, & Beeson, D.: in Working Paper No. 601 Report for Thematic Area 5 International Forum on Intercountry Adoption and Global Surrogacy, blz.13 ev.

¹⁹ M. Wells-Greco: *The status of children arising from inter-country surrogacy arrangements, tte past, the present, the future*, 2015

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

De toetsingscriteria zijn in de wet opgenomen, zodat ook deze duidelijk zijn voor de wensouders, draagmoeder en de rechter.

De rechter moet onder meer beoordelen of er sprake is van een afhankelijkheidsrelatie die de vrije instemming van de draagmoeder negatief kan beïnvloeden. Als de rechter ziet welk (financieel) voordeel de draagmoeder bij het dragen van het kind zal hebben, mag verwacht worden dat deze rechter nog eens extra zal doorvragen. Ook degene die de counseling uitvoert en de onderzoeker van de raad voor de kindbescherming zullen dit met de draagmoeder bespreken en in de verslagen vastleggen.

Van de artsen mag verwacht worden dat deze het medische dossier van de draagmoeder met haar bespreken. Ook in hen mag de wetgever vertrouwen hebben dat zij hun werk zorgvuldig doen.

Een vergelijkbare screening en counseling en een rechterlijke toets gebeurt bij de draagmoeders in de Verenigde Staten van Amerika en Canada. In de overige landen wordt het niet duidelijk of en zo ja, op welke wijze de screening en counseling gebeurt.

2. art. 151d lid 1 sub 1° Sr.

Strafbaar zijn degenen die proberen door middel van voordeel iemand te bewegen draagmoeder te zijn of een kind af te staan, terwijl het voordeel niet de vergoeding betreft van redelijke kosten die rechtstreeks samenhangen met het zijn van draagmoeder of het duurzaam overnemen van de verzorging en opvoeding van het kind.

Het gaat om een betekenisvol voordeel. De voorbeelden zijn: het afbetalen van een schuld, het kopen van nieuw meubilair of de belofte dat iemand gedurende langere tijd een dienstbetrekking zal hebben. Vooral dit laatste voorbeeld ligt voor de hand, hoewel er weinig wensouders zullen zijn die ook als werkgever de draagmoeder in dienst kunnen nemen. Maar juist als zij in dienstverband voor de wensouders zou werken, is er een machtsverhouding. Daarmee staan draagmoeder en wensouders niet meer in een gelijke positie.

Bij een goede screening door psychologen en advocaten zou dit feit boven water komen en zou deze match door de rechter niet worden gehonoreerd.

Het voordeel moet in het kader van lid 1 tot doel hebben een vrouw te overreden draagmoeder te zijn. Zoals al hiervoor onder 1.2. weergegeven, hebben vrouwen niet één motief maar vele motieven om draagmoeder te zijn. Welk van die motieven de uiteindelijke doorslag geeft om inderdaad voor deze wensouders een kind te dragen, zal moeilijk te achterhalen zijn voor wensouders.

Uit de onderzoeken blijkt dat in de Verenigde Staten van Amerika, Canada en het Verenigd Koninkrijk het financiële voordeel niet het doorslaggevend motief is voor de draagmoeders. Voor de draagmoeders in India ligt dit anders. Met betrekking tot de overige landen is geen onderzoek voorhanden over de motieven van de draagmoeders. Het zou zomaar kunnen dat niet alleen de sociaaleconomische omstandigheden daar vergelijkbaar zijn met India, maar ook de motieven van de draagmoeders.

De opzet voor de wensouders is niet een vrouw door een betekenisvol voordeel over de streep te trekken. Hun opzet zal in het algemeen zijn om een goede match te hebben met de vrouw die negen maanden hun kind zal dragen. Zij moeten vertrouwen hebben in die vrouw. Zij zal zich tijdens de zwangerschap 'netjes' moeten gedragen, gezond leven e.d.

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

Het bewijs dat de wensouders het oogmerk hadden om haar over te halen door betaling zal moeilijk te leveren zijn. Maar dat maakt volgens de concept MvT ook niet uit. Strafbaar is het toch.

Het betreft de wensouders die voor de conceptie zelf of door tussenkomst van een ander een gift of belofte doen, dan wel een dienst aanbieden.

De wensouders krijgen door haar toedoen het mooiste en dierbaarste wat zij ooit zullen krijgen, althans dat is hun bedoeling en die van de draagmoeder.

Zouden zij daar alleen achteraf (als het kind goed gelukt is?) een cadeau/vergoeding tegenover mogen stellen? Het is veel zuiverder om vooraf af te spreken wat de draagmoeder zal krijgen en dit niet afhankelijk te laten zijn van het resultaat, zoals dat in India kennelijk voorkomt.²⁰

Dit laatste is naar de mening van de schrijvers een evidente vorm van kinderkoop en er is geen bezwaar tegen strafbaar stellen van dat handelen.

3. art. 151d lid 2 sub 1° Sr.

Het betekenisvol voordeel is aangenomen of gevraagd dat geen vergoeding van redelijke kosten betreft, en dat degene die dit heeft aangenomen weet of redelijkerwijs vermoedt dat dit is gedaan om haar draagmoeder te laten zijn.

Het doel van de strafbaarstelling in dit tweede lid is volgens de concept MvT de waardigheid van het kind te beschermen zodat het niet als handelswaar wordt behandeld.

Het is de draagmoeder die hier strafbaar is als zij een betekenisvol voordeel vraagt of aanneemt.

Hier valt dus het tweede doel van dit wetsontwerp, nl. dat de draagmoeder moet worden beschermd tegen oneigenlijke beïnvloeding, volledig weg. En hier wordt de vrouw wel als een volwassen mens op haar daden beoordeeld.

Kennelijk is het uitgangspunt van de concept MvT dat de afweging of zij wel of niet draagmoeder zal zijn niet zelfstandig gemaakt kan worden door de draagmoeder (zij moet beschermd worden), maar als zij een beslissing heeft genomen, wordt zij daar wel zelfstandig strafrechtelijk op afgerekend.

Een eigenaardige wijze van beoordeling van het handelen van een vrouw.

4. art. 151d lid 3 Sr.

Bij Algemene maatregel van bestuur zal worden bepaald welke kosten in aanmerking zullen komen voor vergoeding. Er ligt (nog) geen ontwerp van deze Amvb.

Uitgangspunt is, zegt de ontwerp MvT (blz. 4), dat betalingen dienen ter vergoeding van daadwerkelijke kosten van het traject of de procedure. Van belang is dat alle betalingen redelijk, gespecificeerd en inzichtelijk zijn.

Maar op blz. 3 van de concept MvT staat dat vanzelfsprekend is dat kosten die rechtstreeks samenhangen met het zijn van draagmoeder (deels) voor rekening van de wensouders komen. Is hier bedoeld dat de draagmoeder ook nog geacht wordt bepaalde kosten zelf te betalen? Zodat zij er financieel op achteruit gaat als ze een kind voor een ander draagt? Is dat de draagmoeder beschermen? En welke kosten zal zij dan (deels) moeten dragen?

tegemoetkoming

De schrijvers onderschrijven de aanbeveling 55. van de Staatscommissie Herijking Ouderschap en de argumenten die de Staatscommissie daarvoor heeft genoemd.²¹

---

²⁰ zie noot 9

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

De hoogte van een vergoeding mag niet doorslaggevend zijn voor de beslissing van een vrouw om draagmoeder te worden. Geldelijk gewin mag niet de drijfveer voor haar zijn. Daar zijn de schrijvers het op zich mee eens.

Maar meer betalen dan de vergoeding van de redelijke kosten zoals de door de Staatscommissie voorgestelde € 500,00 per maand, is dusdanig beperkt dat dit haar niet in verleiding zou hoeven te brengen en al helemaal niet dat dit de wensouders of de draagmoeder strafbaar maakt.

Hier is geen sprake van een evidente vorm van kinderkoop.

Even ter vergelijking:

Een eiceldonor ontvangt in Nederland naast een reiskostenvergoeding een algemene onkostenvergoeding van € 900,00 voor haar donatie.

Kennelijk ziet de minister van volksgezondheid hier geen probleem en vermoedt hij niet dat deze vrouw in de verleiding wordt gebracht door financiële voordelen om haar gezondheid in de waagschaal te stellen.

Een spermadonor ontvangt in Nederland € 75,00 per donatie.

De farmaceutische industrie betaalt gezonde proefpersonen geld om nog niet goedgekeurde medicijnen te testen. Kennelijk ziet de minister van volksgezondheid hier geen probleem en vermoedt hij dat de proefpersoon niet in de verleiding wordt gebracht door financiële voordelen om zijn gezondheid in de waagschaal te stellen.

Iedereen mag kennelijk aan draagmoederschap verdienen: de eiceldonor, de spermadonor, de artsen, degenen die de counseling uitvoeren, de verzekeringmaatschappijen, de advocaten en wie al niet. Hoe is het ooit aan een kind uit te leggen dat iedereen aan zijn komst in deze wereld geld kon verdienen, maar niet degene die alle risico's liep, zeven dagen per week 24 uur per dag bezig was met het dragen van het kind, haar hele leven (en dat van haar gezin) gedurende tenminste een jaar in het teken zette van het dragen van dit kind voor zijn wensouders en het ongemak, de pijn en de inspanningen had. Zij zou niets extra's mogen ontvangen, omdat zij wellicht anders in de verleiding zou hebben kunnen worden gebracht om tegen haar zin in het kind te dragen en het kind zich als handelswaar zou kunnen beschouwen.

Het via het strafrecht verhinderen dat een draagmoeder een financieel voordeel zal ontvangen, is in de visie van de schrijvers niet deze bijzondere vrouwen beschermen, maar het toestaan dat er misbruik van hen wordt gemaakt.

Het is de schrijvers in hun praktijk opgevallen dat veel Nederlandse draagmoeders zo gemotiveerd zijn om het kind te dragen voor deze specifieke wensouders dat zij wel eens vergeten om voor zichzelf op te komen. Juist daarom is de onafhankelijke juridische bijstand en de counseling belangrijk. Er is geen bezwaar tegen dat een draagmoeder afziet van een regeling ten behoeve van zichzelf, maar ook die beslissing zal zij wel overwogen moeten nemen.

De Nederlandse procedure en die in de Verenigde Staten van Amerika en Canada geeft genoeg waarborgen voor het zelf kunnen beslissen door de vrouw. Dit in tegenstelling tot vele andere landen, waar draagmoederschap voorkomt.

---

²¹ Staatscommissie Herijking Ouderschap: Kind en Ouders in de 21 Eeuw, blz. 464 tot en met 466

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

5. artikel 7 lid 2 sub e Sr.

Strafbaar worden zowel het aanbieden als het ontvangen van ‘betekenisvol voordeel’, waar ter wereld ook verricht. Wanneer deze in het buitenland hebben plaatsgevonden, kunnen Nederlanders daarvoor in Nederland worden vervolgd.

redelijke kosten

De kosten die in Nederland redelijk worden geacht om vergoed te worden, worden vermeld in een Amvb.

Verenigde Staten van Amerika/Canada

De concept MvT wijst er terecht op dat de kosten in het ene land aanzienlijk hoger zijn dan in een ander land.

Dat hangt onder meer samen met de hogere kosten van gezondheidszorg, maar ook met het ontbreken van een ‘ziektewet’uitkering, waardoor een draagmoeder als zij tijdens de zwangerschap arbeidsongeschikt wordt, geen inkomen heeft. De ene draagmoeder zal een hoger inkomen hebben dan de andere en het is redelijk dat de draagmoeder wordt gecompenseerd voor dit gedeelde inkomen. Haar eigen kinderen hoeven geen honger te lijden omdat hun moeder een kind voor een ander draagt.

De concept MvT wijst ook op de uitvoerige screening van draagmoeders in de Verenigde Staten van Amerika. Dit zijn veelal kosten die door de professionele bemiddelaars worden gemaakt. Ook in het conceptwetsvoorstel ‘kind, draagmoederschap en afstamming’ is voorzien in een screening en psychologische begeleiding van de draagmoeder. Die kosten hangen direct samen met het zijn van draagmoeder, zowel in Nederland als in het buitenland.

In de Verenigde Staten van Amerika en Canada is het standaard dat de draagmoeder goed wordt voorbereid en later begeleid. In vele andere landen, waar draagmoederschap voorkomt, is het onduidelijk of en zo ja, op welke wijze deze zorg voor de draagmoeder beschikbaar is.

Een groot voordeel van draagmoederschap in Amerika en Canada boven andere “buitenlanden” is, dat de screening van de eiceldonoren en de draagmoeders in het algemeen zeer zorgvuldig gebeurt.

Uiteraard vallen ook Amerikaanse en Canadese artsen onder medisch tuchtrecht. Daarnaast is het hun bedrijf, net als dat van de bemiddelende agencies, en hebben zij een commercieel belang bij een, zowel lichamelijk als geestelijk, sterke eiceldonor en zeker een sterke draagmoeder. Een draagmoeder die ernstige klachten krijgt, geestelijk of lichamelijk, of omdat ze niet het afgesproken bedrag krijgt, geeft het bedrijf zo’n slechte naam dat er geen nieuwe wensouders door hen bemiddeld willen worden. Maar ook als de nazorg voor de draagmoeder niet goed zou zijn, zou dit snel bekend worden in deze betrekkelijk kleine branche.

Significante vergoedingen voor open posten, zoals ‘vergoeding voor pijn en lijden’ kunnen een aanwijzing zijn dat sprake is geweest van kinderkoop, aldus de concept MvT.

Hier wordt echter miskend dat de draagmoeder nogal wat over heeft voor het vervullen van de kindwens van anderen. Hoe leuk zij het ook vindt om (nog een keer) zwanger te zijn, het valt zeker niet de volle negen maanden mee en ook de bevalling is niet iets wat eventjes gedaan wordt. Pijn en lijden hoort erbij voor iedere vrouw die een kind draagt en ter wereld brengt en dit hoort niet bij een wet ontkend te worden.

In het ene land wordt de vergoeding voor (lichamelijk of geestelijk) letsel anders beoordeeld dan in het andere land. Vergoedingen voor “pain and suffering” die de eiceldonor en de draagmoeder ondergaan,

Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam

liggen in bv. de Verenigde Staten van Amerika een stuk hoger dan in Nederland, zoals ook de vergoedingen in het kader van letselschade in dat land een stuk hoger liggen dan in Nederland.

Wensouders moeten extra alert zijn op de hoogte en het doel van de vergoedingen.

Waar moeten zij op letten? Een huis kopen, een universitaire opleiding volgen mag niet volgens de concept MvT. En wat dan met de vergoeding voor de Amerikaanse draagmoeder die na drie succesvolle trajecten (voor verschillende wensouders) met de vergoedingen een kind uit China adopteert, zoals de draagmoeder uit de praktijk van één van de schrijvers deed?

Hoe trots zal het kind kunnen zijn op zijn ontstaansgeschiedenis, op zijn wensouders en op zijn draagmoeder.

“Opgroeien in het besef dat zijn ouders het mogelijk hebben gemaakt dat de vrouw die breid was hen te helpen hun kindwens te verwezenlijken, een huis heeft gekocht/een universitaire studie heeft kunnen volgen, een kind uit China heeft geadopteerd, kan het kind een extra gevoel van eigenwaarde geven.”

overige landen

En wat met de vrije beoordeling van een vrouw om te besluiten dat zij niet langer in armoede wil leven, maar onder iets betere omstandigheden? Welke bescherming biedt deze wet haar? Geen enkele: zij mag niet over haar eigen lichaam beschikken. Ze moet maar arm blijven en mag geen beter leven opbouwen en dat beslissen wij voor haar in Nederland.

Toezicht door de rechter (en hier is niet de Nederlandse strafrechter bedoeld) of een vrouw wel een vrij haar wil kan bepalen, is prima. Toezicht van derden, bv. de wensouders op de wijze waarop zij haar geld besteedt niet.

Voor een kind is het veel belangrijker dat de draagmoeder het uit vrije wil heeft gedragen dan dat er een waardeoordeel is gegeven over het doel waar de draagmoeder het geld aan heeft besteed.

In zijn algemeenheid is het verstandig om bij iedere transactie, derhalve ook bij een overeenkomst met een (professionele) bemiddelaar, de kosten gespecificeerd te zien. Professionele diensten kunnen in de dit verband de screening door een psycholoog, het onderzoek naar de omgeving (bv. het netwerk) van de draagmoeder, het onderhouden van contacten met de kliniek, de hulpverleners, de draagmoeder en de wensouders en wat overhead zijn. Te hoge bedragen voor onduidelijke posten zullen in dit verband eerder erop wijzen dat er veel aan de strijkstok blijft hangen, dan dat dat geld naar een potentiële draagmoeder gaat, die door het bedrag zich laat beïnvloeden om tegen haar zin in het kind te dragen voor deze wensouders. En dan gaat het eerder over uitbuiting van de betreffende vrouw en dat is al extraterritoriaal strafbaar gesteld in het kader van mensenhandel.

Dit is iets wat wensouders inderdaad goed moeten onderzoeken en navragen. Anders zijn zij mogelijk medeplichtig aan deze vorm van mensenhandel en uitbuiting.

De schrijvers kunnen zich vinden in de opmerking in de concept MvT (blz. 7) dat de verhouding tussen de wensouders en de draagmoeder relevant is. Dat blijkt ook uit de in deze reactie aangehaalde onderzoeken.

Niet dat een geschenk in de familiesfeer niet direct een aanwijzing is voor kinderkoop, maar wel dat als de wensouders geen zelfstandig contact hebben gehad met de draagmoeder voordat de overeenkomst met haar (inclusief de betaling) wordt gesloten, er iets aan de hand kan zijn. Als er wel contact is, kunnen de wensouders ook de motieven van de draagmoeder peilen.

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

De schrijvers hebben geconstateerd dat in landen als Mexico, India, Nepal, Thailand, Cambodja, en Oekraïne de wensouders de draagmoeder in het geheel niet (vooraf) spreken. Alle contacten lopen via de professionele bemiddelaar. In sommige gevallen spreken wensouders en draagmoeder niet dezelfde taal en zou een contact via een tolk moeten lopen. Eén van die professionele bemiddelaars raadt zelfs rechtstreeks contact vanuit de wensouders met de draagmoeder af, “omdat zij dan om meer geld zal vragen.” In deze gevallen zien de wensouders en de draagmoeder elkaar niet. Dit is in strijd met het in de wet ‘kind, draagmoederschap en afstamming’ neergelegde uitgangspunt dat het kind zijn ontstaansgeschiedenis moet kunnen kennen.

En juist op dit punt komen de belangen van het kind en de draagmoeder samen. Ook voor de draagmoeder is het van belang om te weten waar het kind dat zij negen maanden heeft gedragen terecht komt. Nogmaals wordt hier verwezen naar de onderzoeken die in deze reactie zijn aangehaald. Die belangen zouden eventueel strafrechtelijk beschermd kunnen worden. Als het hebben van geen persoonlijk contact tussen wensouders en draagmoeder tevoren strafbaar wordt gesteld, omdat dat een –onweerlegbare- aanwijzing is van uitbuiting van de draagmoeder, kan daarvan de normerende en daarmee preventieve werking uitgaan, die de wetgever bij dit wetsontwerp beoogt.

Uiteraard is goede voorlichting, ook vanuit de overheid, voor mensen die overwegen om via een draagmoeder in het buitenland een kind te krijgen is heel belangrijk.

extraterritoriale werking

Het conceptwetsontwerp bevat een ongeclausuleerde extraterritoriale werking op basis van het actief personaliteitsbeginsel, dat wil zeggen dat Nederlanders (of in Nederland wonende vreemdelingen) vervolgd kunnen worden voor kinderkoop ook indien het feit buiten Nederland is begaan en dit in het andere land niet strafbaar is gesteld.

Dit gaat veel te ver, in ieder geval op dit moment waarop nog niet bekend is of de betaling van een redelijk bedrag voor het zijn van draagmoeder, voor een kind inderdaad zulke ernstige gevolgen heeft voor zijn identiteitsontwikkeling als in de eerste zin van de concept MvT als mogelijkheid wordt geopperd en zal moeten worden gezien als een evidente vorm van kinderkoop.

6. artikel 7 lid 3 Sr.

Door de extraterritoriale werking zijn niet alleen Nederlanders strafbaar die buiten Nederland hun draagmoeder een betekenisvolle vergoeding geven, maar ook de vreemdelingen die in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats hebben. Zelfs is iemand strafbaar op grond van het derde lid van artikel 7 Sr. die na het plegen van het feit Nederlander wordt.

Ook dat heeft veel te vergaande gevolgen.

Bij voorbeeld:

Er is een Amerikaans echtpaar dat na de invoering van deze wet kinderen in de Verenigde Staten van Amerika via een draagmoeder heeft gekregen toen het paar daar woonde. De draagmoeder heeft volgens de regels van het Amerikaanse recht een vergoeding daarvoor gekregen.

Dit echtpaar komt jaren later in Nederland wonen. En beide echtelieden (en hun kinderen) krijgen op gegeven moment de Nederlandse nationaliteit.

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

En dan staat het OM voor de deur om deze ouders te vervolgen wegens kinderkoop.

Of een Amerikaanse draagmoeder die in de Verenigde Staten Amerika na de invoering van de wet een kind heeft gedragen voor Amerikaanse wensouders die in Amerika wonen, komt naar Nederland, blijft hier en wordt Nederlandse. Ook zij kan het OM aan de deur verwachten om vervolgd te worden wegens kinderkoop.

7. Overgangsrecht

Al in hun reactie op het conceptwetsontwerp in de internetconsultatie hebben de schrijvers erop gewezen dat het overgangsrecht in dat kader niet goed te begrijpen is.

Wat betreft de Nederlandse regeling leek onmiddellijke werking logisch. Immers de rechter kan niet eerder een draagmoederschapszaak goedkeuren dan dat de wet in werking is getreden.

Maar rechtstreekse werking bij een nog onbekend strafrechtartikel levert veel problemen op. Het is niet ongebruikelijk dat er geruime tijd verloopt tussen de afspraken en het daadwerkelijk zwanger worden en de geboorte van het kind. Niet voor niets wordt in het conceptwetsontwerp 'kind, draagmoederschap en afstamming' een termijn van drie jaar opgenomen na de rechterlijke goedkeuring. Wat nu als wensouders en draagmoeder afspraken over betaling met elkaar hebben gemaakt en die aan het uitvoeren zijn, en de wet treedt in werking. Het is nog volstrekt onduidelijk wanneer deze wet in werking zal treden. De inhoud van de Amvb over de toegestane kosten is nog niet bekend. Wensouders en draagmoeder kunnen dan onverhoopt worden geconfronteerd met een niet uitvoerbare overeenkomst, die echter al gedeeltelijk ten uitvoer is gelegd. Juist hier is overgangsrecht zonder onmiddellijke werking op zijn plaats.

Dit conceptwetsontwerp zal als een zwaard van Damocles boven iedere wensouder die via een draagmoeder zijn kinderwens wil vervullen hangen. Van een wensouder kan niet verwacht worden dat hij/zij het (beginnen te) realiseren van de kinderwens opschort tot deze wet is ingevoerd en de Amvb-tekst bekend is. Het blijft immers zeer de vraag of deze strafbaarstelling inderdaad in de wet opgenomen zal worden en wanneer die wet in werking zal treden. Van mensen kan niet verwacht worden dat zij hun kinderwens maar opschorten totdat deze wet in het Staatsblad is gepubliceerd. Voor de internationale draagmoederschapszaken ligt dit mogelijk nog gevoeliger.

8. wetsvoorstel niet geschikt voor adoptieouders

Onder wensouders worden in dit conceptwetsontwerp verstaan tevens de ouders met een kinderwens buiten draagmoederschap, zoals de aspirant-adoptiefouders.

Het is op zijn minst onhandig te noemen dat deze categorie hier wordt toegevoegd in het wetsontwerp 'kind, draagmoeder en afstamming'.

Er is een belangrijk verschil tussen een kind geboren uit een draagmoeder en een kind waarvoor de eigen ouders of derden de verantwoordelijkheid dragen. Het kind dat gedragen is door de draagmoeder zou er niet zijn geweest als de wensouders en de draagmoeder niet met elkaar afspraken hadden gemaakt.

Een kind dat al geboren is of in ieder geval al verwekt is, en waarvoor de eigen ouders de verantwoordelijkheid niet kunnen of willen dragen, wordt beschermd door de wetgeving met betrekking tot kindbeschermingsmaatregelen.

Het betreft hier een totaal andere categorie, die het zicht op een zuivere benadering voor het onderwerp draagmoederschap ontnemt.

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

Bovendien is het de vraag of zich hier wel een probleem voordoet dat de wetgever moet oplossen (via het strafrecht).

In voetnoot 1 in de concept MvT wordt verwezen naar de betreffende bepalingen in het wetboek van strafrecht en de Wobka.

Daarnaast zal in adoptiezaken van Nederlandse kinderen altijd de raad voor de kindbescherming een onderzoek doen en zal de rechter een beslissing nemen.

In interlandelijke adoptiezaken zijn er de regels van het Haags Adoptie Verdrag van 1993 en zorgen de artikelen 2, 8 en 28 Wobka voor de strafrechtelijke bepalingen als de regels van deze wet niet worden nageleefd.

Dit kind wordt voldoende beschermd, zodat de vrees niet gegrond is dat een vrouw haar kind aan bepaalde wensouders zou willen afstaan ter adoptie, welke wensouders wellicht niet de meest geschikte zijn voor het betreffende kind. Immers zelfs als zij dat zou willen om financiële redenen, dan wordt het kind voldoende beschermd door het verdrag en de wet, raad voor de kindbescherming en de rechter.

In deze reactie is daarom verder niet ingegaan op deze categorie.

9. betekenis voor de praktijk

Een kind krijgen is iets moois, staat er in de MvT op het conceptwetsontwerp 'Kind, draagmoederschap en afstamming'.

Maar wensouders die hun kinderwens moeten realiseren via een vrouw die voor hen het kind draagt, kunnen hun kinderwens de komende jaren niet verwezenlijken. Zelfs als zij de draagmoeder geen (al dan niet beperkte extra) vergoeding willen geven, weten zij niet of de kosten die zij voor de draagmoeder willen vergoeden hebben afgesproken geen strafbaar feit oplevert.

Door dit ontwerp-wetsontwerp zijn zij in feite gedwongen om de realisering van hun kinderwens uit te stellen totdat deze wet in werking is getreden.

De invoering van deze wet betekent dat het niet meer mogelijk is om in de Verenigde Staten van Amerika een draagmoeder een kind te laten dragen zonder voor strafrechtelijke vervolging te hoeven vrezen, terwijl het ouderschap van de Nederlandse wensouders via een op eenvoudige wijze in Nederland erkend wordt.

De invoering van deze wet betekent dat alle vreemdelingen die via een draagmoeder een kind hebben gekregen en haar meer dan de onkosten heeft betaald, niet de Nederlandse nationaliteit kunnen aanvragen, omdat zij anders vervolgd zullen worden wegens kinderkoop. Veel wensouders benoemen hetgeen de draagmoeder voor hen heeft gedaan, als het grootste cadeau dat ze ooit hebben gekregen. Een beperkte tegemoetkoming voor het dragen van het kind en/of als compensatie voor het ongemak, de pijn en inspanningen tijdens en na de zwangerschap en de bevalling, te betalen door de wensouders, is dan alleszins redelijk.

Door de invoering van deze wet zullen mensen eerder geneigd zijn te gaan naar 'goedkope' landen waar het mogelijk is

Met de voorgestelde strafbaarstelling wordt bevorderd dat wensouders die in het buitenland een draagmoederschapstraject aangaan een land kiezen waar de kosten relatief laag zijn, de draagmoeders

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

niet persoonlijk bij de wensouders zijn betrokken en het duister wordt gehouden of en zo ja, welk bedrag de draagmoeder ontvangt en hoe er voor haar gezorgd wordt.

Er is nu al grote behoefte aan goede voorlichting over het krijgen van een kind via een draagmoeder. Deze zal beter georganiseerd moeten worden om zo veel mogelijk potentiële wensouders te bereiken. Vermelding op de website van de overheid is daartoe volstrekt ontoereikend.

10. Conclusies

- Vanzelfsprekend zijn de schrijvers er niet voor dat kinderen gekocht worden of als handelswaar worden beschouwd.
- Lang niet onder alle omstandigheden kan een betaling van meer dan de directe en/of indirecte onkosten voor de draagmoeder gezien worden als een evidente vorm van kinderkoop.
- Het gebruik van de term ‘kinderkoop’ is in strijd met de belangen van kinderen die uit een draagmoeder zijn geboren. Het is een stigmatisering door de buitenwereld, terwijl de volwassenen die betrokken waren voorafgaand aan het leven van het kind heel bewust en positief gekozen voor het leven van het kind, ook als de draagmoeder meer dan de onkosten vergoed heeft gekregen.
- Een vrouw heeft recht op haar persoonlijke autonomie en heeft een zelfbeschikkingsrecht om ervoor te kiezen om een kind voor een ander te dragen, al dan niet tegen een vergoeding in geld, mits zij aantoonbaar goed is voorgelicht.
- In Nederland zal in het kader van de counseling door de psycholoog en de juristen zowel de vrijwilligheid als de drijfveren van de draagmoeder aan de orde komen. Desnoods kan hier aanleiding zijn voor de rechter om nog nader te onderzoeken wat de motieven van de draagmoeder zijn.
Als in het buitenland aantoonbaar aan dezelfde voorwaarden wordt voldaan, is er geen sprake van een evidente vorm van kinderkoop.
- Juist de betaling via een bemiddelingsbureau met een deugdelijke psychologische screening van de aspirant draagmoeders geeft garanties dat vrouwen niet alleen voor het geld besluiten om draagmoeder te worden tegen hun eigen gezondheid in.
- Veel wensouders benoemen hetgeen de draagmoeder voor hen heeft gedaan, als het grootste cadeau dat ze ooit hebben gekregen. Een beperkte tegemoetkoming voor het dragen van het kind en/of als compensatie voor het ongemak, de pijn en inspanningen tijdens en na de zwangerschap en de bevalling, te betalen door de wensouders, is dan alleszins redelijk.
- Daar waar het onduidelijk blijft welk deel van de betalingen aan het bemiddelingsbureau is bestemd voor de draagmoeder en voor welke kosten, en daar waar onduidelijk blijft onder welke voorwaarden de draagmoeder het kind zal dragen, en daar waar de wensouders en de draagmoeder geen zelfstandig contact met elkaar hebben, kan er sprake zijn van een evidente

*Stichting DuRF,
Oranje Nassaulaan 55
(1075AK) Amsterdam*

vorm van kinderkoop dan wel van uitbuiting van de draagmoeder en/of van mensenhandel. Tegen strafrechtelijke vervolging in zo'n geval hebben de schrijvers geen bezwaar.

- Het is innerlijk tegenstrijdig om in één wet enerzijds het in het buitenland ontstane ouderschap van rechtswege te erkennen omdat dat ouderschap tot stand is gekomen volgens de regels die naar Nederlands recht als zorgvuldig wordt beschouwd en anderzijds deze zelfde ouders te bedreigen met een gevangenisstraf van een jaar of een geldboete.
- Zeer ruime voorlichting van overheidswege is noodzakelijk om mensen te informeren onder welke omstandigheden draagmoederschap in Nederland en in het buitenland mogelijk en wanneer niet.

Tot slot:

De schrijvers zijn een groot voorstander van een zorgvuldig en doorzichtig traject bij draagmoederschap, zowel nationaal als internationaal, zodat het kind te zijner tijd alle details over zijn ontstaansgeschiedenis te weten kan komen.

Deze wet drijft mensen, die in Nederland niet terecht kunnen voor een draagmoeder, naar landen, waar de rechten en belangen van de kinderen, de draagmoeders en de wensouders worden geschaad, en het bewijs van betaling aan de draagmoeder moeilijk(er) te leveren zal zijn. Landen waar het draagmoederschap naar Nederlandse maatstaven zorgvuldig kan worden geregeld, als de Verenigde Staten van Amerika en Canada zullen vermeden worden, omdat alle informatie eenvoudig kenbaar is en dit de wensouders kwetsbaarder maakt voor strafvervolging.

Het doel van dit wetsontwerp, bescherming kind en draagmoeder, wordt met dit wetsontwerp niet bereikt door de ongenueanceerdheid van de formulering, onder andere door de 'werelddekking'.

Heemstede, 15 juli 2020,

Nicoline Grijmans-Veenendaal